

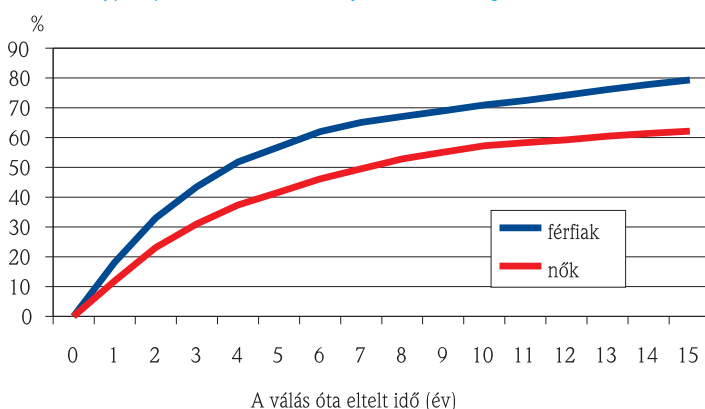
Az elváltak párkapcsolatai¹

A házasságok többségét ma már együttélés előzi meg, ez azonban – a várakozásokkal ellentétben – nem erősítette, hanem gyengítette a házasságok stabilitását. A válást pedig egyre ritkábban követi újabb házasságkötés, gyakoribb az együttélés. Az ideális modellnek tekintett, egész életre szóló házasság helyett sok esetben hosszabb-rövidebb ideig fennmaradó párkapcsolatok sorozata valósul meg. Vajon milyen tényezők befolyásolják egy új kapcsolat kialakulását: kik maradnak egyedül, és kik találnak ismét társra?

A KSH Népeségtudományi Kutatóintézetben 2001-ben készült az *Életünk fordulópontjai* című panelvizsgálat² első hulláma több mint 16 000 fős, a 18–75 évesek körében országosan reprezentatív mintán. A felvételből nyert adatokból ez alkalommal arra kerestünk választ, hogyan alakultak az elváltak párkapcsolatai. Csak az első házasság felbontását követő párkapcsolat kialakulását vizsgáljuk, és nem térünk ki a kapcsolat formájára, tehát figyelmen kívül hagyjuk, hogy házasságról vagy élettársi kapcsolatról van-e szó.

Az elemzés 1931 olyan esetet (ebből 754 férfi és 1177 nő) dolgoz fel, amelyben az első házasság hivatalos válással fejeződött be. Nem foglalkozunk az özvegyülés után létrejövő párkapcsolatokkal, és azokkal sem, amelyeknél az első házasság hivatalosan ugyan még fennáll, de a felek egymástól külön, egyedül, esetleg újabb párkapcsolatban élnek.

Új párkapcsolat teremtésének esélye az első házasság felbontását követően

Az adatok szerint az első házasság megszűnését követő két éven belül a férfiak 33%-a, a nők 23%-a létesít együttélésen alapuló párkapcsolatot. A(z első) válás után négy évvel a férfiak fele ismét együtt él valakivel, míg a nők esetében nyolc évre van ehhez szükség. A(z első) válás után a férfiak 11%-a, a nők 32%-a egyedül marad, sem élettársi, sem házastársi kapcsolatot nem létesít.

Az új párkapcsolatok kialakulásának társadalmi, gazdasági és kulturális meghatározóit vizsgálva az eseménytörténeti elemzés módszerét használtuk. Az első házasság megszűnését követő párkap-

csolat teremtésének esélyét elemezzük a válás kimondásától eltelt idő függvényében. A folyamat kezdete az első házasság felbontása, vége pedig vagy az az időpont, amikor az adott személy belép a második párkapcsolatba, vagy a felmérés időpontja azok esetében, akik válásuk óta nem teremtettek új kapcsolatot. A vizsgált esemény a második párkapcsolatba való belépés. A feldolgozott esetek összesített kockázati időtartama (amely alatt válás utáni párkapcsolat létrejöhetett) 50,671 hónap a 754 férfi és 120,914 hónap az 1177 nő esetében. Az eredmények relatív valószínűségek: egy

bizonyos jellemzővel rendelkező személyek második párkapcsolatba lépésének esélye a viszonyítási alapul figyelembe vett jellemzővel rendelkező személyekhez képest, akiknél az esély értéke = 1. A modelleket a férfiakra és a nőkre külön-külön becsültük.

Az új kapcsolat teremtésének esélyét befolyásoló változók között szerepeltettük a kérdezett nemét és életkorát, valamint a családi háttér néhány jellemzőjét: az „ép” (hagyományos, kétszülős gyermekkel) családban való nevelkedésre és a testvérek számára vonatkozó adatot. A megszűnt párkapcsolatra utaló információ közül a kapcsolat formáját és időtartamát, valamint a válás évét vettük figyelembe. A vallásosságot is bevtük az elemzésbe.

Az eseménytörténeti elemzés lehetőséget ad úgynevezett dinamikus (időben változó) ismérvek vizsgálatára. Ez azt jelenti, hogy a vizsgált időszak minden általunk választott időegységében – esetünkben ez egy hónap – meg tudjuk adni egy változó aktuális értékét. Ilyen típusú változóink a következők voltak: életkor, a kérdezettel együttlakó kiskorú (18 év alatti) gyermekeinek száma és közülük a legfiatalabb életkora, a kérdezettel nem együttlakó kiskorú gyermekeinek száma és az iskolai végzettség.

A következő táblázatban az elemzésben szereplő változók kategóriái szerint tüntettük fel a teljes kockázati időtartam megoszlását és a második párkapcsolatba lépés gyakoriságát.

Tartalom

Az elváltak párkapcsolatai
A testmagasság növekedési sebessége
A Tudományos Népeségkutatás Nemzetközi Egyesülete, IUSSP

Kitekintés

ESSHC, Amszterdam
ICPSR, Ann Arbor

Szemle

Történeti demográfiai évkönyv 2005
Az országos longitudinális gyermek-növekedés-vizsgálat eredményei születéstől 18 éves korig
Egészség-esélyek

Naptár

Halandósága Szovjetunió utódállamaiban

¹ A *Demográfia* 2006/2–3: 173–196. oldalán megjelent tanulmány rövidített és szerkesztett változata.

² Az *Életünk fordulópontjai* című demográfiai alapfelvételtől Kapitány Balázs írt rövid tájékoztatót a *KorFa* 2002. évi 2. számában, az 5–6. oldalon.

A kockázati időtartam és az új párkapcsolatok száma

Változó	Kategóriák	Férfiak		Nők	
		Kockázati időtartam (%)*	Új párkapcsolatok száma	Kockázati időtartam(%)*	Új párkapcsolatok száma
Ép gyermekkori család	Igen	92,3	474	90,9	577
	Nem	7,7	62	9,1	91
	Együtt	100,0	536	100,0	668
Hány testvérrel nevelkedett együtt gyermekkorában?	0	17,8	81	13,3	105
	1+	82,2	455	86,7	563
	Együtt	100,0	536	100,0	668
Együtt éltek-e a házasságkötés előtt?	Nem	91,8	481	95,0	612
	Igen	8,2	55	5,0	56
	Együtt	100,0	536	100,0	668
Házasságtartam (év)	0–5	34,0	239	26,4	290
	6–10	26,5	154	29,2	169
	11–15	16,3	75	15,7	95
	16+	23,2	68	28,7	114
	Együtt	100,0	536	100,0	668
Vallásos-e?	Igen, az egyház előírásai szerint	14,6	59	20,2	102
	Igen, a maga módján	52,5	287	60,4	413
	Nem	32,9	190	19,5	153
	Együtt	100,0	536	100,0	668
Életkor (év)	–29	16,1	164	15,7	265
	30–39	35,0	237	28,7	266
	40–49	28,5	95	28,6	111
	50–75	20,3	40	27,0	26
	Együtt	100,0	536	100,0	668
A válás időpontja	–1969	10,4	93	10,9	142
	1970–1989	48,1	320	49,6	390
	1990–2002	41,5	123	39,6	136
	Együtt	100,0	536	100,0	668
A kérdezettel egy háztartásban élő saját kiskorú gyermekek száma	0	82,5	441	51,9	220
	1	11,3	65	28,5	290
	2	5,0	23	15,3	121
	3+	1,2	7	2,6	37
	Együtt	100,0	536	100,0	668
A kérdezettel nem egy háztartásban élő saját kiskorú gyermekek száma	0	60,1	291	98,2	646
	1	27,5	169	1,4	20
	2+	12,4	76	0,4	2
	Együtt	100,0	536	100,0	668
A kérdezettel egy háztartásban élő saját kiskorú gyermek közül a legfiatalabb életkora (év)	0–6	5,3	51	17,2	211
	7–12	6,0	23	17,8	180
	13–17	6,2	21	13,1	57
	Nincs ilyen gyermek	82,5	441	51,9	220
	Együtt	100,0	536	100,0	668
A kérdezettel egy háztartásban élő saját kiskorú gyermek száma, közülük a legfiatalabb életkora (év)	0	82,5	441	51,9	220
	1(+)**; 0–6	5,3	51	9,2	138
	1(+)**; >6	12,2	44	8,1	73
	2+, 0–6	–	–	21,0	152
	2+, >6	–	–	9,8	85
	Együtt	100,0	536	100,0	668
Iskolai végzettség	Alapfokú vagy kevesebb	29,8	109	34,3	242
	Szakmunkásképző	35,6	195	20,2	134
	Középfokú	22,0	143	33,8	231
	Felsőfokú	12,7	89	11,7	61
	Együtt	100,0	536	100,0	668
Teljes kockázati idő és az összes új párkapcsolat		50 671	536	120 914	668

* A teljes kockázati idő százalékában kifejezve.

** A férfiak esetében 1+; a nőknél 1 gyermek értendő

Az első házasság felbontását követő új párkapcsolat teremtésének relatív esélyei, férfiak

Változó	Kateróriák	1. modell	2. modell	3. modell
<i>Életkor és családi háttér</i>				
Ép gyermekkori család (Igen)*	Nem	1,36*	1,38*	1,4*
Hány testvérrel nevelkedett együtt? (0)	1+	1,15	1,17	1,24^
Életkor, év (-29)	30–39	0,80*	0,86	0,81^
	40–49	0,45***	0,57**	0,53**
	50–75	0,32***	0,41**	0,37**
<i>A felbontott házasság jellemzői</i>				
Együtt éltek-e a házasságkötés előtt (Nem)	Együtt éltek		1,14	1,19
Házasságtartam, év (0–5)	6–10		1,06	1,06
	11–15		1,07	1,08
	16+		0,97	1,02
A válás időpontja (1948–1969)	1970–1989		0,84	0,78*
	1990–2002		0,56***	0,51***
A kérdezettel egy háztartásban élő saját kiskorú gyermekeinek száma, közülük a legfiatalabb életkora, év (0)	1+, 0–6		1,07	1,02
	1+, >6		0,68*	0,66*
A kérdezettel nem egy háztartásban élő saját kiskorú gyermekeinek száma (0)	1		0,92	0,92
	2+		0,93	0,95
<i>Egyéb változók</i>				
Vallásos-e? (Igen, az egyház előírásai szerint)	Igen, a maga módján			1,36*
	Nem			1,33^
Iskolai végzettség (Alapfokú vagy kevesebb)	Szaktanulmányok			1,43**
	Középfokú			1,57**
	Felsőfokú			2,03***
A válás óta eltelt idő, év (0–2)	3–5	0,85***	0,84***	0,87***
	6–10	0,55***	0,53***	0,57***
	11–15	0,56***	0,47***	0,52***
	16+	0,41***	0,29***	0,34***
Log likelihood		-2881,04	-2868,28	-2854,08
Lineárisan független faktorok száma		10	21	26

^^ p<0,15 ^ p<0,1 * p<0,05 ** p<0,01 *** p<0,001

* Zárójelben a referenciakategóriák szerepelnek.

Eredmények

Az adatok elemzése során mind a férfiaknál, mind a nőknél három modellt teszteltünk. Az első modell az életkor mellett a családi háttér jellemzőit tartalmazza: a kérdezett gyermekkorában ép családban élt-e, és voltak-e testvérei, akikkel együtt nevelkedett. A második modellbe bevontuk a megszűnt házasság jellemzőit: megelőzte-e a házasságot együttélés, mennyi ideig tartott a házasság, mikor váltak el, továbbá a közös kiskorú gyermekek jellemzőit (a kérdezettel élő saját kiskorú gyermekek száma, közülük a legfiatalabb gyermek életkora, valamint a külön háztartásban élő saját kiskorú gyermekek száma). Ebben a modellben a gyermekekre vonatkozó változók közül a kérdezettel közös háztartásban élő kiskorú gyermekek száma és a legfiatalabb gyermek életkora közötti interakciós változó bevezetése növelte legnagyobb mérték-

ben a modell magyarázó erejét, ezért mind a férfiaknál, mind a nőknél ezt használtuk. A közös, illetve a külön háztartásban élő gyermekek számát a férfiaknál és a nőknél eltérő módon csoportosítottuk: a válás utáni gyermekelhelyezések sajátosságait figyelembe véve a nők esetében a velük együtt élő, a férfiak esetében a tőlük külön élő gyermekeknél alkalmaztunk részletesebb kategorizálást. Végül a harmadik modellben a vallásosság és az iskolázottság is szerepel.

Férfiak

A férfiaknál az egymásra épülő modellek egyre jobb eredményt hoztak, az egyes változó-csoportok bevonása szignifikánsan javította a modell illeszkedését, miközben az egyes változókhoz tartozó relatív kockázatok nem változtak lényegesen, ezért csak a harmadik, a legbővebb modell eredményeit ismertetjük.

Az életkor és az új kapcsolat kialakítása szignifikáns kapcsolatban áll egymással: minél idősebb valaki, annál nehezebben talál újra pártra. A 30 év alattiakhoz viszonyítva a 40–49 évesek esélye a felére, az ennél idősebb korcsoportban pedig az egyharmadára csökken (lásd a táblázatot).

A gyermekkori családbomlás 40 százalékkal növeli az új párkapcsolat kialakításának esélyeit az ép családban nevelkedettekhez viszonyítva. A testvérekkel együtt nevelkedők szintén nagyobb eséllyel találnak újra párt, mint az egyékek.

A házasság előtti együttélés és a házasságtartam nincs hatással a párkapcsolati esélyekre. Kissé meglepő az az eredmény, hogy minél későbbre esik a válás időpontja a történeti időben, annál inkább csökken az új társ találasának esélye.

Nem könnyű magyarázatot találni arra, hogy az 1970–1989 között elváltak miért teremtenek kisebb eséllyel új párkapcsolatot, mint a korábban elváltak. Kétségtelen, hogy

az elváltak újrarázódása, elsősorban a férfiaknál, az 1970-es évektől nagymértékben visszaesett, és szaporodni kezdtek az élettársi kapcsolatok. 1970-ben az összes családnak mindössze 2,1 százalékát tették ki az élettársi kapcsolatok, 1990-ben már 4,3 százalékát, 2001-ben pedig 9,5 százalékát. Mivel az élettársi kapcsolatok elterjedése az utóbbi egy-másfél évtizedben gyorsult fel, az 1970–1989 között elváltak esetében az esélycsökkenést feltehetően az váltotta ki, hogy az élettársi kapcsolatok növekedése nem tudta ellensúlyozni az újrarázódások csökkenését.

Ha egy elvált férfival együtt él legalább egy, hat évesnél idősebb gyermeke, esélyei egy új párkapcsolatra több mint 40%-kal csökkennek az egyedül, illetve kicsi gyermekkel élő elvált férfiakhoz képest. A külön élő kiskorú gyermekek nincsenek hatással az új párkapcsolat kialakítására.

A maguk módján vallásosak, illetve a nem vallásosak szignifikánsan, mintegy egyharmaddal nagyobb eséllyel létesítenek új

Az első házasság felbontását követő új párkapcsolat teremtésének relatív esélyei, nők

Változó	Kategóriák	1. modell	2. modell	3. modell
<i>Életkor és családi háttér</i>				
Ép gyermekkori család (Igen)*	Nem	1,24 [^]	1,28*	1,27*
Hány testvérral nevelkedett együtt (0)	1+	0,92	0,92	0,91
Életkor, év (-29)	30–39	0,63***	0,63***	0,65***
	40–49	0,33***	0,30***	0,31***
	50–75	0,11***	0,10***	0,10***
<i>A felbontott házasság jellemzői</i>				
Együtt éltek-e a házasságkötés előtt? (Nem)	Együtt éltek		1,28 [^]	1,29 [^]
Házasságtartam, év (0–5)	6–10		0,76*	0,75*
	11–15		0,99	0,97
	16+		1,13	1,09
A válás időpontja (1948–1969)	1970–1989		0,96	0,96
	1990–2002		0,72*	0,73*
A kérdezettel egy háztartásban élő saját kiskorú gyermekeinek száma, közülük a legfiatalabb életkora, év (0)	1, 0–6		0,95	0,93
	2+, 0–6		0,77 [^]	0,76 [^]
	1, >6		1,01	1,01
A kérdezettel nem egy háztartásban élő saját kiskorú gyermekeinek száma (0)	2+, >6		1,08	1,07
	1+		2,0**	1,93**
<i>Egyéb változók</i>				
Vallásos-e? (Igen, az egyház előírásai szerint)	Igen, a maga módján			1,14
	Nem			1,20
Iskolai végzettség (Alapfokú vagy kevesebb)	Szaktanácsképző			0,84 ^{^^}
	Középfokú			0,86 ^{^^}
	Felsőfokú			0,89
A válás óta eltelt idő, év (0–2)	3–5	0,82***	0,81***	0,81***
	6–10	0,73***	0,70***	0,69***
	11–15	0,41***	0,39***	0,38***
	16+	0,39***	0,40***	0,38***
Log likelihood		-3898,8	-3881,14	-3878,65
Lineárisan független faktorok száma		10	22	27

^{^^} p<0,15 [^] p<0,1 * p<0,05 ** p<0,01 *** p<0,001

* Zárójelben a referenciakategóriák szerepelnek.

kapcsolatot, mint az egyház előírásait követő vallásos férfiak. Ez fordított nézőpontból azt jelenti, hogy a vallásosak esélyei kisebbek a válás utáni új kapcsolat teremtésére.

Az 1990–2002 közötti válások esetében elsősorban a – valószínűleg már korábban is szerepet játszó – felerősödő individualizmusra gondolhatunk, amely annak is akadálya lehet, hogy bármilyen párkapcsolati kötelezettséget vállaljon valaki. Ezt mutatja egyrészt a még erősebben előretörő élettársi kapcsolatok terjedése, másrészt pedig az, hogy valószínűleg sokan élnek úgynevezett „látogató” kapcsolatban (*living apart together*).

Az iskolai végzettség emelkedésével jelentősen és szignifikánsan emelkedik az új párkapcsolatok valószínűsége: a felsőfokú végzettségűek esélye kétszerese az alapfokú végzettségűeknek.

Egyértelmű és szintén szignifikáns a válástól eltelt idő hatása: minél régebben volt a válás, annál inkább csökkennek a pártalálási esélyek – bár a csökkenés nem egyenletes. A válás utáni első két év-

hez viszonyítva a következő három évben 13 százalékkal csökken az esély, ezt követően pedig csaknem megfeleződik. Újabb számottevő esélycsökkenés már csak 15 év eltelte után következik be, amikor csak harmadannyi a pártalálás esélye, mint közvetlenül a válás után.

Nők

A férfiakhoz hasonlóan nemcsak erős és szignifikáns az életkor hatása, hanem sokkal markánsabban érvényesül: a 40–49 évesek párkapcsolati esélyei már egyharmadát sem érik el a fiatalabbakénak, az idősebbeké pedig elenyésző, a fiatalok esélyeinek mindössze egytizedét teszik ki (lásd a táblázatot). Itt azzal a közismert ténnyel szembesülünk, hogy a nők esetében a fizikai vonzerő nagyobb súllyal esik latba, mint a férfiaknál; továbbá az esélyek rohamos csökkenése összefüggésben lehet a propagatív (termékeny) időszak végével, ami általában a nők negyvenes éveiben következik be.

A gyermekkorban felbomlott család a nőknél is növeli az új párkapcsolat létesítésének esélyét, bár kisebb mértékben, mint ahogy azt a férfiaknál tapasztaltuk.

A férfiaktól eltérően azok a nők, akik a házasságot megelőzően együtt éltek későbbi házastársukkal, nagyobb eséllyel lépnek be új párkapcsolatba. Tudjuk, hogy a házasság előtti együttélés növeli a házasság felbontásának valószínűségét, s ez összefüggésben lehet azzal, hogy akik ezt a formát választják, liberálisabban gondolkodnak a párkapcsolatokról, tehát a későbbiekben is könnyebben alakítanak ki új párkapcsolatot, bár inkább annak lazább formáját, az élettársi kapcsolatot.

Ugyancsak a nőkre jellemző, hogy a házasságtartam összefügg a pártalálási esélyekkel: a házasságukat 6–10 év után felbontó nők esetében 25 százalékkal csökken ez az esély.

A válás történeti időben való előfordulása hasonló módon hat az új kapcsolatokra, mint

a férfiaknál, bár a jelen felé haladva itt kevésbé csökken az esély: az 1990–2002 között elváltaknak „csupán” 25 százalékkal kisebb az esélyük (a férfiaknál feleződést tapasztaltunk). Ez összhangban van azzal, hogy az újránházasság inkább a férfiak körében csökkent.

Az új párkapcsolat kialakulását a gyermekszám a vártól kevésbé befolyásolja. Egy olyan családi modellt találunk, amely csökkenti az új párkapcsolat alapításának esélyét: ha több kiskorú gyermekkel él együtt valaki, és azok között van óvodáskorú, vagy fiatalabb. Más esetben – ha csak egy kiskorúval él együtt az édesanya, vagy ha a gyermekek már legalább iskoláskorúak – nem csökken az új párkapcsolat kialakulásának az esélye.

Érdekes módon a külön élő kiskorú gyermekek szignifikánsan növelik az esélyeket, a külön élő kiskorú gyermekkel nem rendelkezőkhöz képest csaknem a kétszeresére. Ezt csak részben magyarázhatja – az előző eredmények fényében – az a tény, hogy ilyenkor vagy nincs, vagy kevesebb a saját háztartásban

élő kisgyermek száma, hiszen ez önmagában nem bizonyult szignifikáns tényezőnek. Mindenképpen egy sajátos, kis létszámú csoportra jellemző.

A vallásosság a nőknél nem játszik szerepet. Az iskolai végzettség hatása ellentétes a férfiaknál tapasztaltakkal: az alapfokú végzettségűekhez viszonyítva a szakmunkásképzőt végzetek és az érettségizettek esélyei 14–16 százalékkal kisebbek, a diplomásoknál pedig nincs szignifikáns hatás.

A válástól eltelt időtartam hatása a nőknél is egyértelmű: minél több idő telt el a válástól, annál inkább csökkennek az esélyek. Összhangban azzal, hogy a nők ritkábban létesítenek új párkapcsolatot a válás után, az esélycsökkenés az ő esetükben fokozatosabban következik be, és a férfiaknál hamarabb ér el alacsony szintet.

Összefoglalás, következtetések

Napjainkban a párkapcsolatok mintázatának átalakulása egyre fontosabbá teszi a kapcsolatok kialakulásának és felbomlásának vizsgálatát, az ebben szerepet játszó tényezők feltárását – különös tekintettel a gyermekekre és a nemek közötti különbségre.

Az első házasság felbomlását követően kialakuló új párkapcsolatoknál külön elemeztük a férfiakat és a nőket. Az új párkapcsolat formájának vizsgálatára (házasság vagy élettársi kapcsolat) nem tértünk ki.

Az új párkapcsolatok kialakulására ható demográfiai tényezők hatása általában erős és konzisztens, a gazdasági és iskolázottsági jellemzők azonban vegyes képet mutatnak. A család felbomlása a kérdezett gyermekkorában növeli a válás utáni új párkapcsolatok kialakulásának valószínűségét, a házasságot megelőző együtt élés viszont csak a nőknél szignifikáns. Az elváltak gyermekei különbözőképpen hatnak a férfiak és a nők párkapcsolati esélyeire: a nőknél csökkenti az esélyt, ha van több együtt élő kiskorú, s közöttük legalább egy 0–6 éves gyermek, míg a férfiaknál csak abban az esetben jelentkezik kedvezőtlen hatás, ha az együtt élő kiskorú hat évesnél idősebb. A külön háztartásban élő kiskorú gyermek csak a nőknél jár szignifikáns hatással, csaknem kétszeresére növelve az új kapcsolatok kialakulásának esélyét. A válás évének vizsgálata egyértelműen azt mutatja, hogy napjainkhoz közeledve mindkét nemnél csökken az új párkapcsolat alakításának gyakorisága. A férfiaknál az iskolázottság hatása szignifikáns, és növeli, míg a nőknél csökkenti az esélyeket, bár a diploma a nőknél nem mutat szignifikáns hatást. A vallásosság csak a férfiaknál játszik szerepet:

az egyház előírásai szerint vallásos férfiak kisebb eséllyel találnak új párt.

A kapott eredmények a legtöbb esetben összhangban vannak a szakirodalomból ismert megállapításokkal, néhány esetben azonban – főként a nőknél – meglepő eredményekre jutottunk. Az erőforrásokra vonatkozó elmélettel egybecsengenek a férfiak iskolai végzettséggel párhuzamosan emelkedő esélyei, a nőknél viszont ennek éppen az ellenkezőjét tapasztaltuk. Az életkor emelkedésével járó fizikai vonzerő csökkenése mindkét nemnél csökkenti az esélyeket. A nők esetében a gyermekszám hatása nem egyértelmű, két ponton is meglepő eredményt hozott az elemzés: még két vagy több kiskorú gyermek eltartásának terhe sem jelent erős korlátozó tényezőt az új házasság vagy élettársi kapcsolat létesítésére. Ugyancsak váratlan volt, hogy a különélő kiskorú gyermekkel rendelkező nők nagyobb eséllyel lépnek új párkapcsolatba. Ennek egyik oka az lehet, hogy a válást esetleg éppen egy új kapcsolat idézte elő, amelynek kedvéért könnyebben lemondtak a gyermekről. Azt a tényt, hogy egyedül a 6–10 éves házasságtartamot követő válás után csökken az új párkapcsolat esélye, eddigi ismereteink alapján nem tudjuk megmagyarázni. Talán arról lehet szó, hogy azok esnek ebbe a csoportba, akiknek kiskorú gyermekeik között van legalább egy 0–6 éves gyermek. Eredményeinket természetesen körültekintéssel kell kezelnünk. Elemzésünk egyrészt azokra az elváltakra vonatkozik, akiknek az első párkapcsolatuk házasság volt, vagy élettársi kapcsolatnak indult, de házasság lett belőle. Ennek alapján feltételezhetjük, hogy bizonyos értelemben az átlagnál „konzervatívabb” csoporttal van dolgunk. Másrészt, a válások esetében a válás kimondásának időpontját tekintettük a házasság végének. Tudjuk azonban, hogy az elváltak nagy része már a válás kimondását megelőzően, kisebb részük azt követően szétköltözik, tehát mindenképpen egy időben elhúzódó folyamatról van szó, és a jogi (a válás kimondása) és a tényleges (szétköltözés) események ritkán esnek egybe. Ez azzal a következménnyel is járt, hogy az elemzésből ki kellett zárunk azokat az eseteket, amikor a házasság jogilag még nem ért véget, de a kérdezett már új kapcsolatban élt. Tehát azt is mondhatjuk, hogy ily módon alábecsültük az új kapcsolatok – különösen az élettársi kapcsolatok – válás utáni gyakoriságát. Végül megjegyezzük, hogy csak a saját és csak a 18 éven aluli gyerekeket vettük figyelembe –, és még így is jelentős volt az adathiány, elsősorban a már régóta külön élő gyerekek esetén.

Földházi Erzsébet NKI
erzsebet.foldhazi@nki.ksh.hu

A testmagasság növekedési sebessége¹

Adatok és módszerek

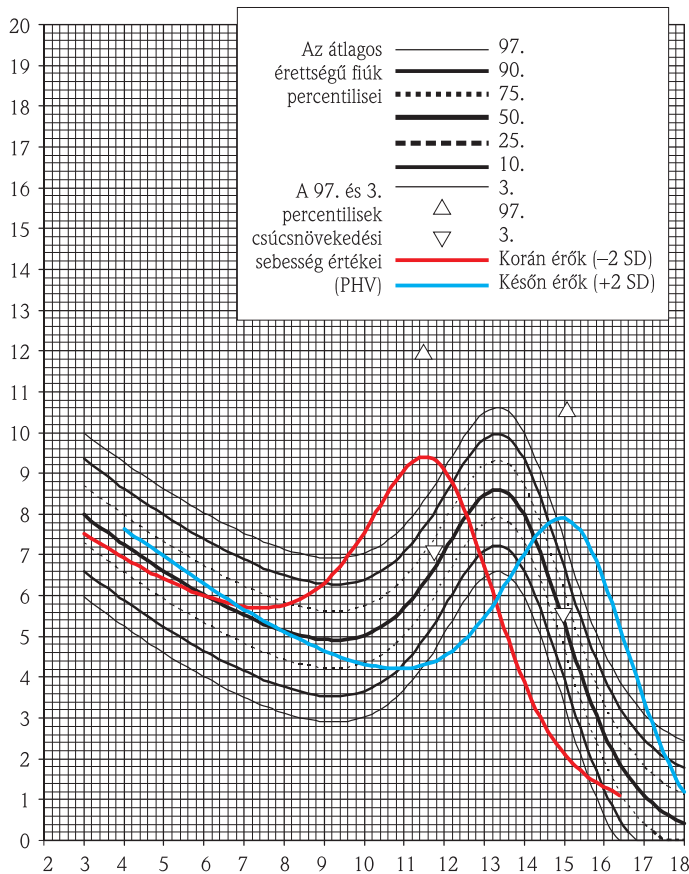
Az *Első Országos Longitudinális Gyermeknövekedés-vizsgálat* (a továbbiakban *EOLGY*) adataiból a testmagasság 3 és 18 év közötti növekedési sebességének alakulását mutatjuk be. A kutatási program közel 30 éve kezdődött, „*Terhesek és csecsemők egészségügyi és demográfiai vizsgálata*” címmel. Az átlagosan 9–10. terhességi héten gondozásra jelentkező várandósok közel 2%-os reprezentatív mintájának kikérdezésére 1979. novemberre és 1982. decembere között került sor országos mintaterületen. A vizsgált mintegy 8000 leendő édesanyját a terhesség 20., 27., 34. hetében, majd a terhesség befejezésekor kerestük fel.

¹ Szerkesztett részletek a *Gyermekgyógyászat* című szakfolyóiratban megjelent tanulmányból (2006. szeptember: 517–527).

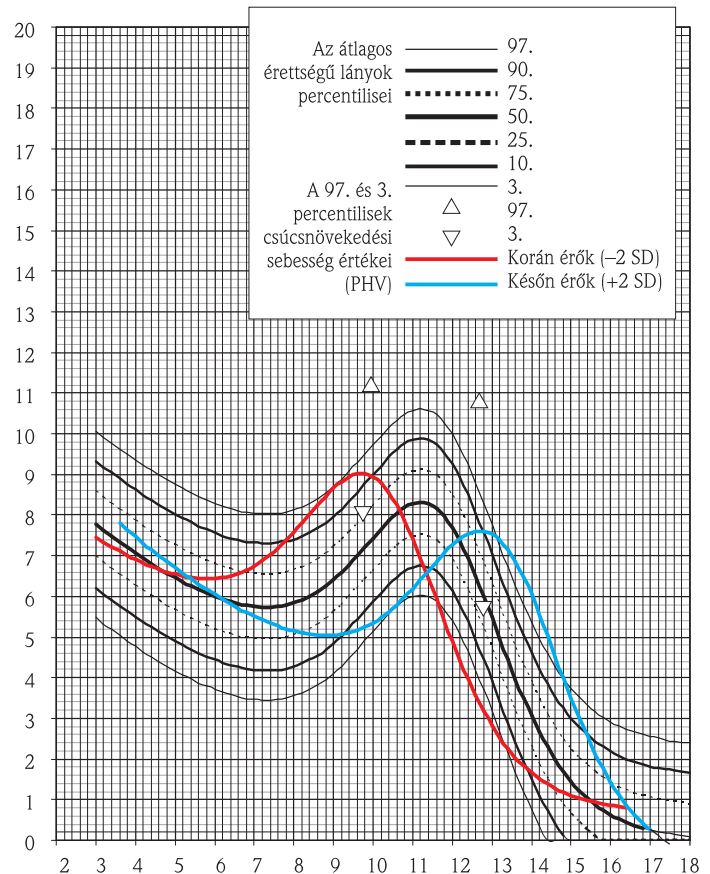
A kutatási program második szakaszában – azaz az *EOLGY* keretén belül – védőnők végezték a megfigyelt terhesek élveszületett gyermekeinek antropometriai, egészségügyi és szocio-demográfiai vizsgálatát a következő életkorokban: a születést követő 1–2. napon, a 30., 60., 90., 120., 150., 180., 240., 300. és a 365. napon, majd 15, 18, 21 és 24 hónapos korban. Három éves kortól 10 éves korig minden éves születésnapon, 10 éves kortól 18 éves korig minden egész és fél éves korban végezték el a védőnők a méréseket és a vizsgálatokat.

Az *EOLGY* adatbázisát az 1980., 1981., 1982. és 1983. években országos reprezentatív mintaterületen született és a fenti életkorokban vizsgált gyermekek adatai képezik. A gyermeknövekedés-vizsgálat mérési, adatfelvételi folyamata 2001. évben zárult, az 1983-ban született gyermekek 18 éves kori vizsgálatával.

A magyar fiúk testmagasság növekedési sebesség-percentilisei
(© Joubert–Mag–Darvay–Ágfalvi, KSH NKI.)

A magyar lányok testmagasság növekedési sebesség-percentilisei
(© Joubert–Mag–Darvay–Ágfalvi, KSH NKI.)

A *Gyermekgyógyászati Szakmai Kollégium* kérésének megfelelően a teljes mintából csak azok a gyermekek kerültek az úgynevezett referencia, vagy standard adatállományba, akik 2500–4500 g közötti testtömeggel születtek, és nem szenvedtek a gyermek növekedését, fejlődését befolyásoló, vagy egyéb, hosszantartó betegségben. Ennek alapján születéskor 2984 fiú és 2701 leány került a referencia adatállományba, és közülük 516 fiú és 523 leány vizsgálatát tudtuk elvégezni 18 éves korban is.¹ Jelen munkánkban csak azoknak az adataival számoltunk, akiknek 3 és 18 év között nem volt hiányzó mérés, így a sebességgörbék 325 fiú és 309 leány adatsora alapján készültek.

A sebességgörbék az orvosi gyakorlatban a vizsgált gyermek adott életszakaszban észlelt növekedési ütemének ellenőrzésére, illetve a kórosan felgyorsult, vagy lelassult növekedés észlelésére, kiszűrésére használhatók. Növekedési sebességet csak követéses gyermeknövekedés-vizsgálatok adatai alapján lehet számítani. A gyermekorvosi gyakorlat számára alkalmas testmagasság-növekedési sebesség-referencia értékek kidolgozására csak kellően nagy esetszámú, reprezentatív mintán megvalósuló vizsgálatok alkalmasak. Az *EOLGY* az első olyan kutatási program Magyarországon, amely e feltételeknek megfelel. Ezért tekintettük a kutatási program kiemelt céljának a fontosabb testméretek életkor szerinti referencia-percentiliseinek² kidolgozását. Jelen munkánkban a fiúk és a leányok

testmagasság-növekedési sebesség-percentiliseit mutatjuk be, amelyek a Preece-Baines I. modell³ alkalmazásával készültek.

A gyermekek követéses vizsgálata során meghatározott életkorokban ismételt megmért testméret-adatokból – megfelelő matematikai modellek alkalmazásával – sebesség-percentilisek dolgozhatók ki. A sebesség-percentilisek a vizsgált életkorokra – praepubertás, pubertás – jellemző növekedés üteméről adnak képet.

Először paraméteres modell-illesztés segítségével kell megszerkesztenünk a vizsgált fiúkra, illetve lányokra jellemző növekedési görbéket. Az egyes életkorokhoz tartozó magasságot matematikai képlet segítségével határozzuk meg, amelynek paramétereit a rendelkezésünkre álló mérések adataiból becsüljük. A szakirodalom többféle paraméteres modellt is bemutat (logaritmusos görbe, exponenciális görbe, Gompertz-féle exponenciális függvény, Preece-Baines modellek), közülük Preece-Baines I. modelljét választottuk, mivel klinikai használatra az e módszerrel készült percentilis görbék a legelterjedtebbek⁴.

A számítások során kapott egyéni sebességgörbék csúcsnövekedési sebessége (*Peak Height Velocity, PHV*) természetesen nem azonos életkorban következik be. Az eltérések miatt a belőlük számított mediángörbe ez egyéni sebességgörbékre jellemzőnél lényegesen elapultabb lesz. Annak érdekében, hogy a számított sebességgörbék klinikai használatra alkalmasak legyenek, a következőképpen jártunk el: mind

¹ A testmagasság, a testtömeg és a testtömeg-index (BMI) 0–18 éves életkor közötti növekedési görbéiről lásd Joubert Kálmán „Megnőnek a gyerekek” című írását: *KorFa* 2004/1–2: 7–8.

² A referencia-percentilisek fogalmának magyarázatát lásd Joubert Kálmán hivatkozott írásában.

³ Preece M. A., Baines M. K. (1978): A new family of mathematical models describing the human growth curve. *Annals of Human Biology*, 5: 1–24.

⁴ A modell képletét és a számítások menetét a rövideg kedvéért itt nem közöljük, az megtalálható az eredeti tanulmányban (*Gyermekgyógyászat* 2006. szeptember: 517–527.).

az öt paraméter esetében kiszámítottuk az egyedi illesztések során kapott értékek mediánját, és ezek lettek a kívánt görbe, az úgynevezett „konstansmedián-görbe” paraméterei. Minden egyes percentilis görbe esetében ezt az eljárást követve kaptuk meg a fenti ábrákon látható testmagasság növekedési sebesség általános percentilis görbéit.

Miként az első ábrán megfigyelhető, a 3 éves kortól folyamatosan csökkenő növekedési ütem a pubertást megelőzően a fiúknál átlagosan 9,3 éves korban éri el a minimumát 4,9 cm/éves sebességgel. Ezt követően az intenzíven gyorsuló testmagasság-növekedési ütem 4,1 év alatt éri el a serdülőkori növekedési csúcsebesség értékét (PHV), ez 8,6 cm/év, amelyet a fiúk átlagosan 13,4 éves korukban érnek el. Ebben az életkorban a fiúk 3 százaléknak 6,6 cm/év-nél kisebb (3. percentilis), míg 3 százaléknak 10,6 cm/év-nél nagyobb (97. percentilis) a testmagasság-növekedési sebessége.

A leányoknál (lásd a második ábrát) a pubertást megelőző növekedési ütem minimuma átlagosan a 7,3 éves korban észlelhető, 5,7 cm/éves sebességgel. A leányoknál a serdülőkori testmagasság-növekedési sebesség csúcstértéke (PHV) 8,3 cm/év, amit átlagosan 11,2 éves korban érnek el. Ekkor a leányok 3 százaléknak 6,0 cm/év-nél kisebb (3. percentilis), míg 3 százaléknak 10,61 cm/év-nél nagyobb (97. percentilis) a testmagasság-növekedési sebessége.

A korán érők és a későn érők testmagasság növekedési sebességének meghatározása

A gyermeknövekedéssel foglalkozó szakemberek számára fontos információt jelentenek a korán érő, illetve a későn érő gyermekek testmagasság növekedési ütemére, sebességére vonatkozó referenciadatok.

A korán érők és a későn érők testmagasság-növekedési sebesség-görbéi kiszámításának első lépése az illesztett növekedési sebesség-görbék csúcsnövekedési pontjainak meghatározása. Ezt követi a csúcsnövekedések átlagának (\bar{X}), illetve szórásának (SD) kiszámítása. A nemzetközileg elfogadott gyakorlatnak megfelelően ezen értékek segítségével állapítjuk meg, hogy a mintában lévő gyerekek közül (külön a fiúknál, külön a lányoknál) kiknek a növekedését jellemzi a korai, illetve kiket a késői növekedés:

Korai növekedésűek azok, akiknél a *csúcsnövekedés* (PHV) az átlagos növekedési csúcsnál kétszeres szórással korábban következik be: $PHV < (\bar{X} - 2SD)$.

Átlagos növekedésűek azok, akiknél a *csúcsnövekedés* az átlagos növekedési csúcs \pm kétszeres szórás tartományán belül van: $(\bar{X} - 2SD) \leq PHV \leq (\bar{X} + 2SD)$.

Késői növekedésűek azok, akiknél a *csúcsnövekedés* az átlagos növekedési csúcsnál kétszeres szórással később következik be: $PHV > (\bar{X} + 2SD)$.

A korai, az átlagos és a késői növekedésű csoportok növekedési sebességszámításánál a gyerekek együttes növekedési görbéinek meghatározásánál használt módszert alkalmaztuk.

Értékelés

A korán érő fiúk minimális testmagasságnövekedési ütemét 7,5 éves korban észleljük 5,7 cm/éves értékkel. Átlagosan 11,6 éves korban érik el a növekedési csúcstértéket, amely 9,4 cm/év (50. percentilis). A korán érő fiúk 3%-ának (3. percentilis) 6,9 cm/év, vagy kisebb a növekedési sebessége. 3%-uknak (97. percentilis) a testmagasság növekedési sebessége 11,9 cm/év, vagy nagyobb.

A korán érő leányok minimális testmagasság növekedési sebessége 6,44 cm/év, amelyet átlagosan 5,8 éves korban érnek el. E csoportba tartozó leányok csúcsnövekedési sebessége 9,0 cm/év (50. percentilis), ekkor az átlagos életkoruk 9,8 év. A korán érő leányok 3%-ának (3. percentilis) 7,0 cm/év, vagy kisebb a növekedési sebessége, ugyanakkor 3%-uknak a növekedési sebessége 11,2 cm/év, vagy nagyobb (97. percentilis).

A későn érő fiúk minimális testmagasság növekedési sebessége 4,2 cm/év, amelyet átlagosan 10,9 éves korban észleltünk. A testmagasság növekedési sebességének csúcstértéke 7,9 cm/év (50. percentilis), az ekkor megállapítható átlagos életkor 15,0 év. A későn érő fiúk növekedési sebességének 3. percentilise ekkor 5,5 cm/év, 97. percentilise 10,3 cm/év.

Leányoknál a későn érők minimális testmagasság növekedési sebessége 5,0 cm/év amelyet 8,8 éves korban figyelhetünk meg. A későn érő leányok növekedési sebességének csúcstértéke: 7,61 cm/év, ez átlagosan 12,8 éves korban észlelhető (50. percentilis). A későn érő leányok 3%-ának a növekedési sebessége 5,5 cm/év, vagy kisebb (3. percentilis), a leggyorsabban növekvő 3% (97. percentilis) növekedési sebessége pedig 9,7 cm/év és nagyobb. Itt kell megjegyeznünk, hogy a végső testmagassága a korán érő gyermekeknek általában kisebb, a későn érőké általában nagyobb az átlagosnál.

Összefoglalás

Jelen munkájukban a szerzők az első magyar testmagasság-növekedési sebesség referencia-percentilis görbéit mutatják be. A számítások alapját az *Első Országos Longitudinális Gyermekek Növekedés-vizsgálata* referencia-állományának 3 és 18 év közötti adatai képezik. A sebesség-görbék kidolgozásához 325 fiú és 309 leány adatsora került felhasználásra. A sebesség percentilis-görbék kidolgozását a Preece-Baines I. modell felhasználásával végezték. Kiszámították a fiúk és a leányok szokásos percentilis görbéit (a 3., 10., 25., 50., 75., 90. és a 97. percentiliseket). A magyar gyermekek testmagasságának serdülőkori növekedési csúcsebesség értéke (PHV): 8,6 cm/év a fiúknál és 8,3 cm/év a leányoknál. A növekedési csúcsebességhez tartozó átlagos életkor a fiúknál 13,4 évnek, a leányoknál 11,2 évnek adódott. Meghatározták a korán érők és a későn érők növekedési sebességének 50. percentiliseit, továbbá a hozzájuk tartozó 3. és 97. percentiliseket. A korán érők növekedési csúcstértéke fiúknál: 9,4 cm/év, leányoknál: 9,0 cm/év, amit átlagosan 11,6, illetve 9,8 éves korban érnek el. A későn érő fiúk testmagasság-növekedési sebességének csúcstértéke 7,9 cm/év, amikor átlagosan 15,0 évesek. A későn érő leányok csúcsnövekedése: 7,6 cm/év ez átlagosan 12,8 éves korban észlelhető.

Joubert Kálmán KSH NKI,
Mag Kornélia KSH, Martin van't Hof St Radboud University,
Darvay Sarolta ELTE Tanító és Óvóképző Főiskolai Kar,
Ágfalvi Rózsa, Apáczai Csere János Gimnázium
kalman.joubert@nki.ksh.hu;
kornelia.mag@ksh.hu;
darvaysa@kincsem.tofk.elte.hu

KITEKINTÉS

ESSHC, Amszterdam

2006. március 22–25. között került megrendezésre Amszterdamban a hatodik európai társadalomtudomány-történeti konferencia (*European Social Science History Conference, ESSHC*) a Nemzetközi Társadalomtörténeti Intézet (*International Institute of Social History*) szervezésében. A konferencia öt napja alatt 28 témakörben, mintegy 300 ülészakon közel 1000 előadás hangzott el.

Az alábbiakban csupán a „*Család és demográfia*” témakörből válogatunk. A konferencián elhangzott előadások részletes programja, az előadások rövid összefoglalója – esetenként teljes szövege – megtalálható az interneten. Válogatásunkban a történeti demográfiai jellegű, egyéni adatok feldolgozásán alapuló longitudinális vizsgálatokra helyeztük a hangsúlyt.

Nagyszámú hallgatóságot vonzott a *Népesség és Családtörténet Eur-Ázsiai Projekt* nupcialitással kapcsolatos eredményeinek ismertetése. Az *EurÁzsia Projekt* belga, olasz, svéd, japán és kínai csoportokat foglal magában, amelyek a halandóság, a termékenység, a nupcialitás és a vándorlás kérdéskörét tanulmányozzák. A különböző demográfiai válaszokat mikro szinten, egy-egy település népességének teljes rekonstrukciója révén, eseménytörténeti elemzés segítségével és nemzetközi összehasonlításban vizsgálják. A projekt annak megértésére törekszik, hogy a változó gazdasági feltételek (pl. a gabonaárak, bérek változásai) és a különböző társadalmi-gazdasági kontextusok (a háztartás és a rokonság összetétele, illetve az osztályhelyzet) hogyan befolyásolják az egyéni demográfiai válaszokat.

Cameron Campbell és szerzőtársai a különböző háztartási helyzeteknek (az életben levő szülők jelenléte, a születési sorrend betartása, a szülői háztartásban maradás vagy új háztartás alapítása) az első házasság időzítésére gyakorolt hatásait vizsgálták eurázsiai összefüggésben. Kérdésselvételük arra irányult, hogy a házasságkötés milyen mértékben volt közösségi, illetve egyéni döntés Európában és Ázsiában. Eredményeik igazolták a kiinduló hipotéziseket: kínai és japán településeken a szülői jelenlét hangsúlyosabban befolyásolta a fiatal férfiak házasságát, mint Európában, ahol ez inkább hátráltató tényező volt; a születési sorrend betartása a házasságkötésnél az ázsiai településeken hangsúlyosabban érvényesült; a házasságok különböző formái az ázsiai településeken jobban tükrözték

a háztartások azon szükségleteit, hogy a felnőttek munkájukkal gondoskodjanak idősebb szüleikről, mint Európában. Az elemzés ugyanakkor meglepő hasonlóságokra mutatott rá a lányok házasságában, hiszen esetükben a szülői jelenlét semleges tényezőnek bizonyult, a születési sorrend betartása viszont maradéktalanul érvényesült mindkét kontinensen.

Matteo Manfredini és mások az első házasságkötést és a vándorlást 19. századi olaszországi, svédországi és belgiumi viszonyok között hasonlították össze. Azt vizsgálták, hogy e két eseményt mennyiben lehet egymástól világosan elkülöníthető, egymással versengő alternatívákként szemlélni. Eredményeik cáfolták kiinduló feltevésüket: a házasságkötés és a vándorlás egyik esetben sem jelentett egymással versengő alternatívát, mindkét esemény hasonló tényezők hatásaitól függött.

Satomi Kurosu és társai az újraházasodás kérdését eurázsiai perspektívában vizsgálták. Azt tudakolták, hogy az egyéni demográfiai jellemzők, a gazdasági feltételek és a háztartási szervezet miként befolyásolják az újraházasodás esélyeit. Azt találták, hogy az életkor növekedésével párhuzamosan csökkent az újraházasodás esélye, a férfiak gyakrabban kötöttek újból házasságot, mint a nők, és az újraházasodás mindig rövid időn belül követte az előző házasság felbomlását. A társadalmi és gazdasági helyzet szerinti különbségek eltérő módon befolyásolták az újraházasodási esélyeket: Svédországban és Kelet-Ázsiában a vagyon elősegítette az özvegy férfiak újraházasodását, míg a kelet-ázsiai özvegy nők számára és az olaszországi férfiak és nők számára egyaránt hátráltató tényezőnek bizonyult. A rövid távú gazdasági változások (például élelmiszerárak változásai) szignifikáns módon befolyásolták a házasságkötés időzítését. A felnőttek és a gyerekek jelenléte a háztartásban ugyancsak befolyással volt az újraházasodási esélyekre, de nagymértékben függött az illető társadalom társadalmi-kulturális és háztartási szerveződésének módjától.

Faragó Tamás „*Évszázados trendek a regionális népességtörténetben*” címmel kifejezetten történeti demográfiai jellegű szekciót szervezett. Ennek keretén belül egy ausztriai és három magyarországi előadásra került sor. Az előadások a „*Részekből az egész ... A Kárpát-medence hosszú távú népességtörténete*” kutatási program keretébe illeszkedtek, amelynek el-

A Tudományos Népeségkutatás Nemzetközi Egyesülete

International Union for the Scientific Study of Population, IUSSP

A Tudományos Népeségkutatás Nemzetközi Egyesülete demográfiai és más, népességgel kapcsolatos kérdések tudományos kutatását segíti elő. Eredetileg 1928-ban alapították, majd 1947-ben újra létrehozták. Az IUSSP a népességtudomány iránt érdeklődő személyek irányadó nemzetközi szakértő egyesülete. Az IUSSP hálózata világszerte közel 2000 tagot számlál, egyharmaduk fejlődő országokban él. Az IUSSP fő célja, hogy a világ összes országában elősegítse a demográfia területén dolgozó emberek közötti kapcsolatot és fokozza a demográfiai kérdések iránti érdeklődést a kormányok, a nemzeti és nemzetközi szervezetek, a tudományos testületek és a közvélemény körében. Az Egyesület konferenciákat rendez és népesedési kérdésekkel foglalkozó tudományos közleményeket publikál. Székhelye 2000-ig Liège-ben volt, jelenleg Párizsban van, az INED épületében.

Az IUSSP tematikus és regionális konferenciákat és négyévenként általános tisztújító konferenciát rendez, a legutóbbi 2005. júliusában volt a franciaországi Tours-ban (lásd *KorFa* 2005/4: 7.). Az Egyesület vezető testülete a Tanács, amely az Irodából (elnök, alelnök, főtitkár) és tíz választott tagból áll. A jelenlegi tisztségviselők: Elnök: John Cleland (UK); alelnök: Peter McDonald (AUS); főtitkár és kincstárnok: Nico Van Nimwegen (NL); tagok: Graziella Caselli (IT), John Casterline (USA),

Zeba Zathar (Pakisztán), Elizabeth Annan-Yao (Elefántcsontpart), Maria Coleta de Oliveira (Brazília), Hoda Rashad (Egyiptom), Catherine Rollet (FR), Yasuhiko Saito (JAP), Zeng Yi (Kína).

A konferenciák közötti tudományos munka folyamatosságáról panelek, bizottságok, munkacsoportok, hálózatok és feltáró missziók gondoskodnak. A jelenleg aktív tudományos panelek, illetve bizottságok a következők (zárójelben az elnökök neve):

Evolúciós kitekintés a demográfiára (Monique Borgerhoff Mulder és Debra Judge) • Népeség és szegénység (David Lam és John Strauss) • Átmenet a felnőttkorba a fejlett országokban (Francesco Billari) • Öregedés a fejlődő országokban (M. Nizamuddin és Alberto Palloni) • Urbanizáció (Mark Montgomery) • Társadalmi nem (Sonalde Desai és Alex Ezech) • A kamaszkor életútja (Fatima Juarez) • Történeti demográfia (Tommy Bengtsson) • Az életadás egészsége (Gigi Santow) • Halandóság a Szovjetunió utódállamaiban (Jacques Vallin).

Bővebb információ: www.iussp.org

sődleges célja, hogy település- és regionális szintű rekonstrukciókból kiindulva rajzolják meg a Kárpát-medence népességtörténetét. A szekció elején Faragó Tamás a kutatás célkitűzéseit, a lehetőségeket és az eddig elért eredményeket ismertette. Peter Teibenbacher az ausztriai Stájerország hosszú távú demográfiai viszonyait mutatta be, majd két településszintű elemzés során azt vizsgálta, mennyiben beszélhetünk demográfiai átmenetről a 19. századot megelőzően. Őri Péter Pest-Pilis-Solt megye népességének 18. század végi és 19. századi településszintű demográfiai viselkedésmintáit elemezte. Pakot Levente a sztochasztikus fordított becslés (*Stochastic Inverse Projection*) olasz kutatók által kifejlesztett számítógépes szoftver alkalmazásának lehetőségét próbálta ki Udvarhely megyei települési adatokon.

A konferencia két másik szekciója a csecsemő-, a gyerek-, és a fiatalkori halandóság nemek szerinti eltéréseit vizsgálta.

Theo Engelen és Hsieh Ying-Hui a halandóság nemek szerint eltérő mértékét hasonlították össze két, egymástól lényegesen különböző kultúrával rendelkező város (Nijmegen, Hollandia és Lu-Kang, Tajvan) elemzésével. Eredményeik az általuk vizsgált két településen a csecsemőhalandóságot befolyásoló biológiai tényezőknek a társadalmi-kulturális tényezők feletti dominanciáját mutatták. A továbbélés esélyeit a foglalkozás vagy – a holland város esetében – a vallás helyett sokkal inkább a születések közötti intervallumok, a paritás, valamint az a tényező határozta meg, hogy a kisgyerek ikergyerekként született-e vagy sem. A csecsemőhalandóság szintjén nem találtak egyértelmű bizonyítékokat a nemek közötti különbségre.

Marco Breschi és társai a halandósági arányszámok nemek szerinti eltéréseinek olaszországi átalakulását mutatták be 1887–1940 között. A regionális szintű eredmények a vizsgált időszak elején az 5–9 és 10–14 éves lányoknak a fiúkénál kedvezőtlenebb halandóságáról tanúskodtak. A nemek közötti különbségek a vizsgált időszak végére régióként változó ritmust követve tűntek el. A halandósági átmenet során a fiatal lányokat korábban erősebben veszélyeztető halálokok (a légző rendszert érintő megbetegedések, tuberkulózis) helyét a lányokat/nőket kevésbé, a fiúkat viszont lényegesen jobban veszélyeztető halálokok (fertőzés útján terjedő megbetegedések) vették át. Az elemzés rámutatott arra, hogy a folyamat a dél-olaszországi régiókban az egészségügyi viszonyok lassú javulása következtében vontatottabban haladt, mint az ország többi régióiban.

Evelien Walhout és szerzőtársainak kérdései arra irányultak, milyen szerepet játszott a felekezeti és a társadalmi helyzet a hollandiai gyerekhalandóság nemek szerinti eltéréseinek átalakulásában 1860–1920 között. A

kérdést tartományi szinten, a városok szintjén és Hága példáján tanulmányozták. A férfiak jövedelmének alakulása szorosan összefüggött a 14–19 éves nők légúti megbetegedések miatti halálozási esélyeivel. A mezőgazdaságban foglalkoztatott nők 1–5 év közötti lánygyermekéinél csökkentek a fertőzés útján terjedő betegségek okozta halálozások, de növekedett a baleseti halálozás kockázata. A katolikusok nagyarányú városi jelenléte kevesebb külső okok miatti, illetve víz útján történő fertőzés okozta halálozással járt. Hágában a katolikus családban született lányoknak életük első éveiben kisebb volt a továbbélési esélyük, mint a fiúknak. Ez a hátrány a gyermekkor későbbi szakaszában eltűnt. A zsidó családok esetében a fiúk kedvezőbb továbbélési esélyei a gyermekkor teljes szakaszában megmaradtak.

Sören Edvinsson (et al.) az 1–4 évesek svédországi halandóságának 19. század végi átalakulását tekintették át. Forrásadataikat a svédországi Umeå Egyetem Demográfiai Adatbázisa (www.ddb.umu.se) képezte. Eredményeik nem erősítették meg a lányokkal szembeni gyerekkori negatív diszkriminációt. Megerősítést nyert az a biológiai tény, hogy a fiúgyerekeket kisebb továbbélési esélyek jellemzik. A környezeti tényezők – elsősorban az iparosodott vidékek kedvezőtlen feltételei – tovább erősítették a biológiai eltéréseket. Az előadók értelmezésbeli nehézségekre is felhívták a figyelmet. Egyrészt nehezen meghatározható a biológiai adottságokból fakadó különbségek „normális” szintje, amelytől elkülöníthetőek lennének a társadalmi-környezeti tényezők. Másrészt a kapcsolati elemzés során nem tudjuk megállapítani, hogy csak az egyik nemet érintő körülmények, vagy a biológiai és társadalmi-környezeti tényezők kombinációja okozza-e a halandóságban tapasztalható eltéréseket.

Kristina Bohman előadásában arra kereste a választ, hogy milyen tényezők következtében csökkent a csecsemőhalandóság a 19. század második felében az észak-svédországi Ädalen régióban. A csecsemőhalottak anyáinak származási hely szerinti statisztikája segítségével sikerült rámutatnia, hogy a távolabbi vidékekről származó anyák gyermekei jobb életesélyekkel rendelkeztek, mint a helyben született nők gyermekei. Az előadó mindennek háttérben a csecsemőgondozás és szoptatás eltérő kulturális mintáit azonosította.

Pakot Levente doktorandus
pakotlevi@yahoo.com

További információ: www.iisg.nl/esshc

ICPSR, Ann Arbor

Az Egyetemközi Konzorcium a Politikai és Társadalomtudományi Kutatásokért nyári képzési programja Ann Arbor-ban (Amerikai Egyesült Államok)

Az ICPSR a Michigani Egyetem Társadalomtudományi Intézetének (*Institute for Social Research at the University of Michigan*) egyik aegysége. Alapítása óta (1962) számítógépes adatok központi tárházaként és terjesztési szolgálatként működik a világ különböző országaiban dolgozó társadalomtudósok számára. A Konzorcium célja társadalomtudományi adatok gyűjtése és hosszú távú tárolása, továbbá az adatok kutatási és oktatási célú közzététele. Ennek érdekében folyamatosan széleskörű, jól szervezett nyári képzéseket ajánl a kutatástervezés, a statisztika, az adatelemzés és a társadalomtudományi módszerek témakörében. A programra az ICPSR honlapján kiírt pályázat útján lehet jelentkezni, általában minden év április végéig. 2006-ban a Konzorcium magára vállalta az utazás és a szállás költségeinek fedezését. Az órák látogatása a sikeres pályázók számára ingyenes volt.

Az idei nyári szemeszter második képzési időszakában (július 23–augusztus 19.) a „Történeti demográfiai kutatások longitudinális elemzése” című négyhetes képzésen vettem részt. A kurzusnak 22 résztvevője volt, nagyobb számban svéd és egyesült államokbeli doktorandus hallgatók, valamint mexikói, spanyol, olasz, belga, norvég és lengyel diákok. Eddigi képzettségüket tekintve elsősorban történész doktorandusok, de a szociológia, a demográfia, a környezettudomány, az epidemiológia és a politika-

tudományok területeit is képviselték néhányan. A képzés két főszervezője George Alter (Indiana University) és Myron P. Gutmann (Michigan University) volt.

Az órákat a Perry Buildingben, az ICPSR főépületében tartották, amely a világ egyik legnagyobb számítógépes levéltári adatbázisaként működik. Naponta reggel 9 órától késő délutánig tartott az oktatás. Az előadásokat és a gyakorlatokat minden nap egyéni felkészülési időszak követte. A résztvevők a kurzus kezdetén megkapták az oktatás megértéséhez szükséges könyvészeti anyagot. A napról-napra megismertetett módszerek gyakorlati elsajátítása céljából kisebb feladatokat lehetett megoldani. A résztvevők a képzési időszak végére kiscsoportos keretben elkészített projekt bemutatásával készültek. A képzés egész ideje alatt belgiumi, németországi, franciaországi és észak-amerikai történeti demográfiai adatbázisok álltak a diákok rendelkezésére. A feladatokat ezeknek az adatbázisoknak a kezelése és felhasználása révén lehetett teljesíteni. A kurzus végén a hallgatók a részvételről írásos bizonyítványt kaptak.

A négy hét oktatási tematikája jól elkülöníthető részekből állt. A nap első két órájában a történeti demográfiai elméleti tematikákat statisztikai módszerek ismertetése követte, és délután következett a gyakorlat. Az első héten Myron P. Gutmann a longitudinális adatok természetéről,

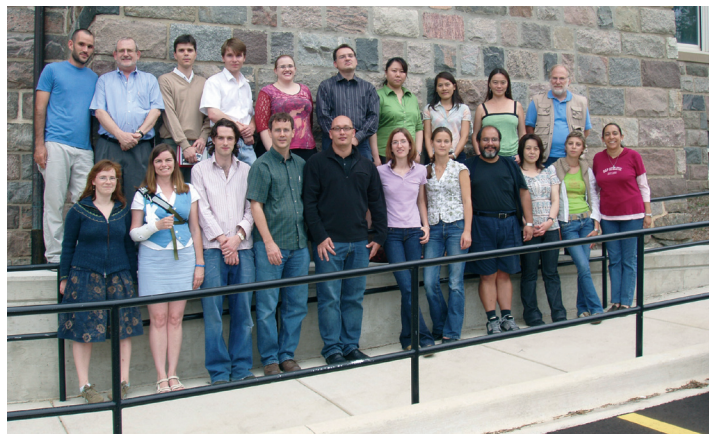

ICPSR, Ann Arbor

a forrásadottságokról és a demográfiai mérés lehetőségeiről beszélt. A statisztika óra keretében Glenn Deane a továbbélés elemzésének elméleti alapjait mutatta be. Beszélt többek között a változás elemzésének alternatív modelljeiről, a halandósági tábla módszeréről, a Kaplan–Meier-módszerről, a továbbélési függvény becsléséről, többszintű modellek alkalmazásáról, valamint diszkrét adatok elemzéséről. A gyakorlati óra keretében a hallgatók a *Stata* statisztikai szoftver alkalmazásával ismerkedtek. A második héten Katherine A. Lynch (Carnegie Mellon University) a Malthus-i modellt ismertette, részletesen beszélt a népesség száma és a gazdasági erőforrások közötti egyensúlyt fenntartó „megelőző fékek”-ről különböző társadalmi körülmények között, majd a családrendszerek és a háztartásformák különböző elméleteiről. Az óra szerves részét képezte a Thomas R. Malthus, John Hajnal és Peter Laslett már klasszikussá vált szövegeiknek értelmezése. Glenn Deane (University at Albany) a továbbélők megoszlásáról, a továbbélési görbéről, a Cox regressziós modellről, és a továbbélési függvény becsléséről tartott előadásokat. A gyakorlat keretében George Alter egyéni adatok Access adatbázisban történő kezelését tanította.

A harmadik héten J. David Hacker (Minnesota University) a klasszikus demográfiai átmenet elméletét és legújabb kritikáit foglalta össze, majd egy-egy órában beszélt a halandósági és az epidemiológiai, illetve a termékenységi átmenetről. A statisztika órán Ken R. Smith (Utah University) bemutatta az *Utah Population Database*, a mormon egyház által létrehozott és folyamatosan bővülő genealógiai adatbázist, majd a Cox modell különböző alkalmazásairól tartott előadásokat.

Az utolsó héten Cameron Campbell a 18. század második felétől Kína észak-keleti részén (a Liaoning tartományban) fennmaradt, háromévenként ismétlődő népesség-nyilvántartásokat ismertette. A statisztika óra a

A tanfolyam résztvevői

diszkrét idő eseménytörténeti elemzésben történő alkalmazásának lehetőségeiről szövegeiről. A módszertani előadásokat mindig konkrét alkalmazások szemléltették.

A szervezők három vendégelőadót is fogadtak, akik egy-egy előadás keretében foglalták össze legújabb kutatásaik eredményeit. Douglas Anderton (University of Massachusetts) a halandóság és az iparosodás összefüggéseit két új-angliai város példáján keresztül vizsgálta. Michael R. Haines (Colgate University) a vasút és a helyi gazdasági fejlettség közötti kapcsolatot vizsgálta az 1850-es évek Amerikájában. Bertrand Desjardins a kanadai Quebec tartomány egyéni szintű adatbázisának felhasználhatóságáról tartott előadást.

A négyhetes nyári kurzus a szakirodalmi tájékozottságot, a módszertani ismereteket, az új statisztikai szoftverek alkalmazásának technikáit, valamint az adatbázis-kezelés alapvető ismereteit igyekezett átadni a hallgatóknak. Mindezzel az eseménytörténeti vagy életút-elemzés alkalmazásában rejlő lehetőségeket tudatosította a diákokban.

Janet McCalman Melbourne-i forrásokból származó, 1857–1900 közötti születési adatokat dolgozott fel. A meglehetősen szegény környezetből származó és kiszolgáltatott anyák gyerekeinek közel fele már csecsemőkorukban meghalt. A magas csecsemőhalandósági arányok az állami intézkedések és az orvosok közvetlen közbelépésének következtében javultak. Az előadás hangsúlyozta, hogy a háztartás gazdasági stabilitása jelentette a csecsemők számára a túlélés legfontosabb biztosítékát.

Pakot Levente doktorandusz
pakotlevi@yahoo.com

További információ: www.icpsr.umich.edu

SZEMLE

Történeti demográfiai évkönyv 2005

Szerkesztők: Faragó Tamás és Óri Péter. KSH Népeségtudományi Kutató Intézet, Budapest, 2006, 274 oldal, 1800 Ft.

Tanulmányok:

Sohajda Ferenc: A halandósági válság témája az utolsó tizenöt év történeti demográfiai irodalmában • *Faragó Tamás:* Humanitárius katasztrófák Máramaros vármegyében a középkortól az első világháborúig I • *Kiss László:* Látták, hogy jön? Védekezési kísérletek az első magyarországi ko-

• *Pakot Levente:* Házasságkötés pestis idején, Magyarországon 1738–1739 • *Géra Eleonóra:* A fertőző gyermekbetegségek elleni védekezés kialakulása Magyarországon • *Maklucz Attila:* Népmozgalmi folyamatok egy bihari településen (Szentjobb).

lerajvány idején • *Tóth Árpád:* Járvány, éhínség és háborús pusztítás egy középvárosban. Adalékok a pozsonyi halandóság történetéhez, 1790–1849 között • *Óri Péter:* A pestisjárványok demográfiai következményei a 17–18. századi Magyarországon

Ismertetések:

A Duna folyó magyarországi szakaszának térképei (1819–1833) az osztrák határtól Péterváradig. DVD-ROM, Pécs 2005. Médiatár Kft. (Elter András) • *Andrew Hinde: England's population. A history since the Domesday survey* (Anglia népességének története a Domesday összeírástól napjainkig) Hodder Arnold, London, 2003. (Elter András) • *Hervé Le Bras (szerk.): L'invention des populations. Biologie, idéologie et politique* (A népségek felfedezése. Biológia, ideológia és politika) Éditions Odile Jacob, Paris, 2000. (Lajtai L. László) • *Luigi Lorenzetti: Économie et migrations au XIXe siècle: les stratégies de la reproduction familiale au Tessin* (Gazdaság és migráció a XIX. században: a családi reprodukció stratégiái Ticino-ban) Peter Lang, Bern, 1999.

(Pakot Levente) • Sören Edvinsson: *The history of health and mortality. What can micro-data tell us?* (Az egészség és a halandóság története. Mit mondanak a mikroadatok?) • In http://www.lifecoursesincontext.nl/documents/paper_c_edvinsson.doc (Pakot Levente) • Heldur Palli: *Traditional reproduction of the population in Estonia in the 17th and 18th centuries.* (Hagyományos népességreprodukció Észtországban a 17. és 18. században) Estonian Interuniversity Population Research Centre, Tallin, 2004 (Őri Péter).

Az országos longitudinális gyermeknövekedés-vizsgálat eredményei születéstől 18 éves korig

Szerkesztő: Joubert Kálmán.
KSH NKI Kutatási jelentések 83,
Budapest: KSH,
2006/2, 134 oldal,
1500 Ft.

Tartalom:
Bevezetés

A vizsgálat mintavételi rendszere, az elem-

szám alakulása, megbízhatósági számítások.

A vizsgálati minta általános jellemzői és a vizsgált antropometriai adatok néhány módszertani vonatkozása (Joubert Kálmán)

Módszertani megjegyzések az Országos Longitudinális Gyermeke-növekedés-vizsgálat mintavételi rendszeréhez, a minta elemszám alakulásához; Az adatok megbízhatóságára vonatkozó számítások (Éltető Ödön): 1. A longitudinális

vizsgálat mintája; 2. A súlyok továbbvezetése a minta fokozatos csökkenése miatt; 3. Az adatok megbízhatóságára vonatkozó számítások; 4. Matematikai statisztikai elemzések.

Eredmények

Néhány testméret életkor szerinti átlagértékei és percentilisei az Országos Longitudinális Gyermeke-növekedés-vizsgálat 0–18 éves kori referencia-adata alapján (Joubert Kálmán, Darvay Sarolta, Ágfalvi Rózsa): Testhossz, illetve testmagasság • Testtömeg • Testmagasságra (testhosszúságra) vonatkoztatott testtömeg • A testtömeg-index (body mass index, BMI) • Az antropológiai fejkerület mérése • Mellkaskerület • Haskerület a köldöknél • Bőrredővastagságok (triceps, subscapula, abdomen és iliospinale régiójában)

A testmagasság növekedési sebessége 3 és 18 év között Magyarországon az ezredforduló időszakában (Joubert Kálmán, Mag Kornélia, Martin van't Hof, Darvay Sarolta, Ágfalvi Rózsa): Bevezetés; Anyag és módszer: A testmagasság növekedési sebessége; Paraméteres modellek. Eredmények: A korán érők és a későn érők testmagasság-növekedési sebességének meghatározása.

A magyar leányok menarche-kora az ezredforduló időszakában (Joubert Kálmán, Gyenis Gyula, Darvay Sarolta, Ágfalvi Rózsa)

Az Országos Longitudinális Gyermeke-növekedés-vizsgálat 0–18 éves kori referencia adatai alapján kidolgozott KidLongi 0–18. Felhasználói CD ismertetése: A Program használata – KidLongi 0–18.

Összefoglalás

Irodalomjegyzék az Országos Longitudinális Gyermeke-növekedés-vizsgálat eredményeiből

Egészség-esélyek

Szerző: Kovács Katalin • *Életünk fordulópontjai. Műhelytanulmányok 5. KSH Népeség-tudományi Kutató Intézet, Budapest, 2006. május, 214 oldal, 1000 Ft.*

Tartalom:

Bevezetés • I. Az egészségi állapot méréséről: 1. *Egészségi állapot és akadályozottság alapvető demográfiai ismérvek szerint* 2. „Inkonzisztens” válaszok • II. Alapszintű elemzések: 1. *Egészség és társas kapcsolatok*: Családi

állapot; Partnerkapcsolatok és élettársi kapcsolatok, háztartástípus; A rokonság, szomszédság és a barátok; Magányosság, elidegenedettség; Státusinkonzisztencia; Etnikai hovatartozás; Lakóhely. 3. *Társadalmi egyenlőtlenségek és az egészségi állapot egyenlőtlenségei*: Iskolai végzettség; Jövedelem; Depriváció; Szegénység; Munkaerő-piaci helyzet • III. Az egészségi állapotot meghatározó társadalmi tényezők relatív fontossága • IV. Az egészségi állapot és a társadalmi struktúra jellemzői közötti összefüggések – a többváltozós elemzés tanulságai: 1. *A fiatal középkorú (25–54) éves népesség körében mutatkozó összefüggések*: A családi és a társas kapcsolatok jelentősége az egészségi állapot alakulásában; Családi kapcsolatok és háztartástervezet; Magányosság és státusinkonzisztencia; Etnikai hovatartozás; A lakóhely. 2. *Az iskolai végzettség, a jövedelem, a depriváció és a foglalkozás kapcsolata az egészségi állapottal a 25–54 éves népesség körében*: Iskolai végzettség; Jövedelem; Depriváció; Foglalkozás; Munkaerő-piaci helyzet és egészség. 3. *Az iskolai végzettség, a jövedelem, a depriváció és a foglalkozás kapcsolata az egészségi állapottal az 55–75 éves népesség körében. Összefoglalás. Irodalom. Melléklet.*

Az NKI kiadványai megrendelhetők:
Kardulesz Ferencné NKI
marta.kardulesz@nki.ksh.hu

NAPTÁR

Halandóság a Szovjetunió utódállamaiban

A Tudományos Népeségkutatás Nemzetközi Egyesülete (International Union for the Scientific Study of Population, IUSSP) idén új tudományos panelt hozott létre az egykori szovjet államok halandóságának tanulmányozására. A panel tagjainak aktivitását jelzi az IUSSP, az INED¹, a Max Planck Demográfiai Kutatóintézet², az

UNFPA³, valamint orosz és ukrán akadémiai kutatóhelyek⁴ együttműködésével 2006. október 12–14. között Kiebben megrendezett nemzetközi tudományos szeminárium. A tanácskozás a „Halandóság a volt SzSzKSz országaiban 15 évvel a felbomlás után: változás vagy folytonosság?” címet viselte. Az előadások felkerültek az IUSSP honlapjára és az Egyesület tagjai számára hozzáférhetőek.

³ United Nations Population Fund (ENSz Népesedési Alap), www.un.org/popin/programmes/unfpa.html.

⁴ Demográfiai és Humánökológiai Központ (Gazdasági Előrejelzés Intézet, Orosz Tudományos Akadémia, Moszkva), www.ras.ru. Demográfiai és Társadalomtudományi Kutatóintézet (Ukrán Tudományos Akadémia, Kiev), www.idss.org.ua.

Szekciók (szekcióvezetők) és előadások:

1. Adatgyűjtés (Evgueni Andreev)

A halandósági adatok előállításának rendszere és a levéltárakban fellelhető 1945 utáni adatok (Tatiana Kharkova) • Mivel bővítették az orosz nemzeti statisztikákból nyerhető halandósági ismereteket a nagyszabású adatfelvételek? (Kirill Danishevskiy) • A népességi és népmozgalmi adatok minősége a kaukázusi országokban a poszt-szovjet időszakban (Irina Badurashvili et al.) • Adatgyűjtés és nyilvántartás, a halálzási arányszám értékelése, a halálóki halálzási adatok számítása és kódolása, minőségellenőrzés (Ludmila Torgasheva) • Meghatározatlan szándékból bekövetkezett halálesetek Litvániában 2003 első felében. Előzetes, feltáró tanulmány (Daiva Jakuboniene).

¹ Institut national d'études démographiques (Nemzeti Demográfiai Kutatóintézet, Párizs), www.ined.fr.

² Az MPDK-ról a KorFa 2005/1: 6–7. oldalán olvasható rövid tájékoztató.

Jacques Vallin

Evgueni Andreev

Anatoli Vishnevsky

2. A halandóság trendjei (Vladimir Shkolnikov)

Halandósági trendek az egykori Szovjetunió országaiban és Közép-Európában: 15 évvel a szét-esés után (Domantas Jasilionis) • A halandóság alakulása hosszú távon a balti országokban (Kalev Katus) • A magas halandóság kihívása és a további növekedés megállításának módjai Fehéroroszországban (Ludmila Shakhotko) • Változó halandósági minták a közép-európai országokban: Lengyelország tapasztalata (Viktoria Wróblewska) • Az orosz halandóság korszerkezete: folytonosság vagy változás? A krízis halandósági struktúra tükröződése az átlagos demográfiai potenciál dinamikájában (Dalkhat M. Ediev).

3. Halálokok: általános elemzések (France Meslé)

Általános áttekintés az egykori SzSzKSz-ról és Közép-Európáról (France Meslé) • Az epidemiológiai átmenet orosz és „nyugati” pályái a halálloki halandóság szerkezete és naptára szempontjából 1960-2005 (Serguei Vasin) • Öregedés és hosszú élet a rendszerváltó európai országokban – áttekintés (Daróczi Etelka) • Időskori halandóság Ukrajnában (Vladyslav V. Bezrukov) • Üzbegisztán: Halandóság és a változás tendenciái az átmenet időszakában (Ludmila Maksakova).

4. Halálokok: egyes okok (France Meslé)

A keringési rendszer betegségei miatti halandóság trendjei (Sofia Malyutina és Martin Bobak) • Erőszak, különös tekintettel a gyilkosságra (William Pridemore) • Az alkohollal kapcsolatos halandóság Oroszországban – diagnózis, férfiak és nők, időbeli változások (Alexander Nemtsov) • A külső okok miatti halandóság analitikus modelljei Oroszország régióiban (Elena Andreeva) • Az elkerülhető halandóság időskori trendjei Romániában és az egészségügyi ellátás változásai az 1990 utáni társadalmi-gazdasági viszonyok között (Ana-Claudia Bara).

5. Földrajzi eltérések

(Natalie Foygt és Jacques Vallin)

A halandóság földrajzi eltérései a balti országokban (Juris Krums) • Az orosz halálloki halandóság földrajzi trendjei az utóbbi harminc évben (Rosa-Maria Lipsi et al.) • A halandóság két földrajzi-történelmi mintája Ukrajnában: a demográfiai megújulás útjának keresése (Natalia Foygt) • Differenciális halandóság: időbeli változás, tényezők és tendenciák (Larissa Krijanova) • A szocialista Mongóliától a poszt-szocialistáig: a halandóság országos és regionális nézőpontból (Thomas Spoorenberg).

Kiev – Éjszakai fények (Daróczi Etelka felvételei)

6. Társadalmi különbségek

(Natalie Foygt és Jacques Vallin)

Litvánia és Bulgária összekapcsolt adatbázisain végzett vizsgálatok összehasonlítása (Domantas Jasilionis és Iliana Kohler) • Társadalmi különbségek Oroszország csecsemőhalandóságában a XX. század végén (Ekaterina Kvasha) • Halandóság és egészség iskolai végzettség szerint a Cseh Köztársaságban (Jitka Rychtařková) • Etnikai különbségek a felnőttek halandóságában Közép-Ázsiában: Kirgizisztán példája (Michel Guillot és Natalia Gavrilova) • Követi-e az észtországi oroszok halandósága az oroszországi vagy az észtországi halandósági trendet? Az elmúlt 15 év során bekövetkezett halandósági változások elemzése (Mall Leinsalu et al.) • Ukrajna sugárfertőzött területén élő népesség morbiditása és mortalitása a Csernobil utáni időszakban (Ella Libanova és Irina Kurylo).

7. Magyarázat: Általános áttekintés

(Anatoli Vishnevsky)

A halandóság megfordulásának fő jellemzői és meghatározói. Összefoglalás (Vladimir Shkolnikov) • Egymással versenyző társadalmi magyarázatok a volt Szovjetunió egészségkrízisére (William C. Cockerham) • Az átmenet utáni Oroszország halandóságának meghatározói – Új bizonyíték az Orosz Longitudinális Megfigyelőrendszer Felmérése alapján (Francesca Perlman és Martin Bobak) • Az éhség mint az oroszok egészségének egyik tényezője a 20. és a 21. században (Denny Vägerö) • Stressz és egészség a balti országokban. A *Norbalt* vizsgálat néhány eredménye (Catherine Gaumé és Guillaume Wunsch).

8. Magyarázat: Speciális tanulmányok (Anatoli Vishnevsky)

Egészségügyi ellátás és halandóság a volt Szovjetunió országaiban (Mark G. Field) • A környezeti tényezők helye a külső okok között Oroszország

népességének halandóságában (Boris Revitch) • Az idősök egészségi és jóléti problémái a SzSzKSzben és Oroszországban: 1955–2005 (Christopher Davis) • Az alkohol és az idő előtti halandóság Oroszországban. Egymásnak megfelelő eseteket összehasonlító tanulmány (*case-control study*) izsevszki családok körében (Susannah Tomkins, David Leon és Nikolai Kiryanov) • Változások a szívkoszorúér-megbetegedés hagyományos kockázati tényezőiben 1993–1994 és 2004 között középkorú vilniuszi férfiak körében: a *Li-Vicordia-10* tanulmány (Robertas Petraitis et al.).

9. A halandóság előrejelzése

(Serguei Sherbov és Serhii Pyrozhkov)

Keleti és szovjet országokra készített ENSz és más nemzetközi előrejelzések, valamint a nemzeti előrejelzések összehasonlítása (John Wilmoth) • Milyen mértékben jelzik előre Oroszország jelenlegi halandósági dinamikáját a korábbi prognózisok? (Svetlana Nikitina) • A halandóság Oroszországban: Kihívások a jövő számára szóló forgatókönyvek készítésében (Elena Varavikova) • Az epidemiológiai helyzet értékelésének és előrejelzésének néhány próbaköve (Alla Ivanova).

10. Politika (Martin Mc Kee)

A tuberkulózis visszaszorítása Oroszországban: Nagyobb a kihívás, mint ahogy az első látásra tűnik (Richard Coker) • Népegészség Ukrajnában: A hiányos egészségügy következményei? (Ellen Nolte és Martin McKee) • A kelet-európai és a volt Szovjetunió politikáit vizsgáló kutatás eredményei: Az Egészségrendszerek és Politikák Európai Megfigyelőállomásának (*European Observatory on Health Systems and Policies*) tapasztalatai (Martin McKee és Ellen Nolte) • Az alkohol- és a kábítószer-politika lehetőségei a poszt-szovjet területek magas halandóságának csökkentésében (Daria Khalturina és Andrei Korotayev).

Kerekasztal-beszélgetés közép-ázsiai és kaukázusi halálozási adatokról és a halandóság elemzéséről (Alain Blum)

Részvevők: Karin Kuyumjian (Örményország), Rufat Efendev (Azerbajdzsán), Giorgi Tsuladze (Grúzia), Tatyana Slashneva (Kazahsztán), Larissa Murzakarimova (Kirgizisztán), Elena Kisliutina (Tadzsikisztán), Ovez Mukhammetberdyev (Türkmenisztán), Raiganat Mahmoudova (Üzbegisztán).

Általános vita és vitázár (Serhii Pyrozhkov)

Különprogram:

A Demoscope hetilap (www.demoscope.ru) bemutatása (Eugeniy Soroko).

További információ: www.iussp.org

KorFa – népesedési hírlevél

ISSN 1586-7684 • Kiadó: KSH Népeségtudományi Kutató Intézet • Cím: 1119 Budapest, Andor u. 47–49. Telefon: 06-1-229-8000 • Fax: 06-1-229-8552 • Felelős kiadó: Spéder Zsolt igazgató • Szerkesztő: Daróczi Etelka etelka.daroczi@nki.ksh.hu • Telefon: 06-1-229-8447 Terjesztő: Kardulecz Ferencné • marta.kardulecz@nki.ksh.hu Telefon: 06-1-229-8472 • Tipográfia és tördelés: Élőfej Bt. elofej@t-online.hu • Megjelenik évente 4 alkalommal